

4. *Dani kulturne animaliSTike* »Galeb nije tica«

(Split, 19. – 20. listopada 2022.; mrežno 21. listopada 2022.; Bol, 22. listopada 2022.)

Četvrta po redu popularno-znanstvena manifestacija *Dani kulturne animaliSTike* okuplja istraživače, umjetnike i druge sudionike iz zemlje i inozemstva s ciljem sagledavanja čovjekova odnosa spram ne-ljudskih životinja iz različitih perspektiva. Ove godine prigodno se poklopila s rođendanom Zdenka Runjića, skladatelja pjesme »Galeb i ja«, koju znamo iz izvedbe Olivera Dragojevića, pa je ovogodišnje izdanje *Dana kulturne animaliSTike* naslovljeno »Galeb nije tica«. Fenomen odnosno problematika kojom su se ovogodišnji izlagači bavili istovremeno su lokalni i globalni, ali kao i prijašnjih godina opus izlaganja se proširio i na sva pitanja vezana uz međuodnose čovjeka i ne-ljudi. Ipak su vokalnu točku manifestacije zauzele ptice.

Manifestaciju su organizirali Centar za integrativnu bioetiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu, Hrvatsko bioetičko društvo, Institut za etnologiju i folkloristiku, Udruga »Mala filozofija« i Znanstveni centar izvrsnosti za integrativnu bioetiku. Kao i prethodne godine, kada je u fokusu bio naš tovar Sivač, *Dani kulturne animaliSTike* održani su na dvije lokacije. Veći dio održan je u prostorijama Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu, a posljednjega dana (22. listopada) održana je edukativna radionica za djecu u sklopu Centra za kulturu Bol.

Prošlogodišnjom edukativnom radionicom izvođači Bruno Ćurko i Josip Guć poticali su djecu u promišljanju svoga odnosa spram prirode. Ovogodišnja edukativna radionica također je na tom tragu, što nam odaje i sam njen naziv: »Zašto trebamo poštovati druge?«. Nakon ispričane priče o morskom psiću Šarkiju koji sa svojim prijateljima raspravlja o tome što je važnije: poštovanje ili matematika, pri čemu nastupa i čudnovati učitelj hobotnica, Guć i Ćurko preuzimaju ulogu Šarkija te dobro vođenom raspravom i pitanjima navode djecu na promišljanje i dolazak do

odgovora. Uslijedila je dodjela nagrade autorici najbolje dječje priče »Galeb Frane« Mateji Bajamić, učenici 6. razreda, i predavljanje slikovnice *Izgubljeni mladić* s porukom o potrebi očuvanja naše prirodne okoline koju su učenici uz Ćurkovu asistenciju izveli.

Vratimo se na predavanja održana na Filozofskom fakultetu u Splitu (19. listopada). Nakon otvaranja Manifestacije prvo plenarno predavanje, oko čije su se teme gradili i ostali sadržaji skupa, održao je Zoran Dimić (Srbija), profesor sa Sveučilišta u Nišu. Dimić kroz rekonstrukciju Aristotelove političke filozofije polazi od razdoblja neolitske revolucije koju je odredilo pripitomljavanje ne-ljudi. Prikazuje pripitomljavanje suprotno uobičajenom shvaćanju termina kao procesa u kojem ljudi ne-ljude podređuju svojoj volji i željama. Dokazuje da se proces pripitomljavanja ne bi mogao odviti da je bio jednosmjernan, već isključio kao višedimenzionalni proces. Sljedeći izlagač toga dana, Vojko Strahovnik (Slovenija), raspravu vodi oko knjige *Život životinja* autora J. M. Coetzee, a njome potiče razmišljanje o dva različita pogleda, odnosno odgovora na Coetzeejevo djelo. Prvi pristup knjizi postavljen je na temelju tradicionalnih pristupa životinjskom pitanju, s ključnim ciljem poboljšavanja načina na koje se životinje, ne-ljudi, tretiraju u ljudskim djelatnostima. Drugi pristup je, po Strahovniku, mnogo radikalniji; reflektira teškoće i ograničenja racionalne misli s obzirom na životinjsko pitanje. Tomaž Grušovnik (Slovenija) i Reingard Spannring (Austrija) svojim izlaganjem »Pedagogija za tlačenje: učenje etikete životinja s privilegijama«, ističu knjigu P. Freirea *Pedagogija potlačenih* iz koje su se izvlačile inspiracije za kurikulumе usmjerene na oslobođenje ne-ljudi, onih potlačenih, i na okolišnu edukaciju. Analiziraju te ideje i predstavljaju ideje drugih koji imaju suprotstavljeno mišljenje ili samo drugačiji pogled na temu. Sarah Czerny (Hrvatska) svojim izlaganjem »Kada sir nije sir?« tvrdi da animalnost u proizvodnji sireva igra ključnu ulogu. Osvrće se na etiketiranje sira u prodavaonicama. Izostanak životinja u veganskim sirevima (što ih i čini veganskima) ljudi generalno, bez detaljnije refleksije, kategoriziraju kao lažne, *fejk* sireve, pa se čak ni i u pravnom prostoru Europske unije veganski sirevi ne mogu deklarirati kao sirevi jer nisu proizvedeni od životinjskoga mlijeka. Čini se kako je problematika u samoj njihovoj prezentaciji, kao da ti sirevi nisu stvarni već replika. Smatra kako se odgovor u takvom shvaćanju nalazi u dugoj tradiciji sireva koji su napravljeni korištenjem životinjskoga mlijeka. Simon Ryle (Hrvatska) izlaganjem »Veganska poetika i meso kapitalocena« tvrdi kako se veganska politika opire mesnoj komodifikaciji mesa kapitalocena. Fokusira se svojim izlaganjem na zbirke poezije *Krava* (2006.) i *Literatura za ne-ljude* (2015.) Gabriela Guddinga kao i na teorije Theodora Adrona, Eve Giraud, Alexa Blanchetta i Emanuela Levinasa. Jean Marie Carey (Norveška) u svome predavanju postavlja svoja iskustva kao promatračica ptica u konzervacijski kontekst. Opusom Franza Marca i svojim fotografijama galebova razmatra ljudske načine promatranja ne-ljudi

koja imaju utjecaj na našu imaginaciju i empatičke promjene. Kao primjer prikazuje uznemirujuću priču o ubijanju galebova u Norveškoj. Jadra Ryle (Ujedinjeno Kraljevstvo) govori o svom istraživanju mora, galebova i koncepta eko-transformacija uz teorije ekofeminizma. Kao primjer možemo koristiti radove hrvatske ilustratorice Magde Dulčić, kod koje je uvijek prisutna povezanost s otokom Hvarom. Prikazani su dijelovi stripa *Otok* gdje istražuje povezanost žene, mjesta i njegovih ne-ljudskih stanovnika. Za vrijeme ovog izlaganja svi prisutni na skupu mogli su čuti glasanje galeba, koji je valjda čuo za ovogodišnju temu *Dana kulturne animalističke*, pa je i sam odlučio prisustvovati i prikladno obogatiti izlaganje. Vesna Liponik (Slovenija) ocrta nam put kojim se slovenski pjesnik Jure Detela vodio. Kao glavni utjecaj na njegov rad istaknula je njegovo čitanje prirode kod Wordswortha. Detela se ispostavlja kao ključni i temeljiti mislilac čovjekova odnosa spram drugih bića na našim prostorima. Salla Tuomivaara (Finska) ističe istraživački projekt »Voiko« koji je imao za cilj ispitati izazove konceptualiziranja životinja u znanosti i umjetnosti. Analizira umjetničke radove koji zakoračuju preko dualističke granice. Na temelju toga predstavlja neke zaključke o načinima na koje umjetnost može dovesti u pitanje tradicionalna shvaćanja razlika ljudi prema drugim životinjama. Vodeći se time, izlaganje usredotočuje na prisutnost galebova u kazališnoj predstavi *Stay Everyday* i plesnom performansu *Gulling*. Sva predavanja ovog dana izvedena su na engleskom jeziku.

Prva sesija idućega dana (20. listopada) također je otpočela predavanjima na engleskom jeziku, nakon koje su slijedila predavanja na hrvatskom jeziku. Bruno Ćurko (Hrvatska) govori o životinjama u poetici *heavy metal* sastava *Metallica*. Analizu istraživanja vuče iz animalističkih misli Nikole Viskovića, u kojima i sama manifestacija nalazi osnovni poticaj. U tekstovima najprodavanijeg albuma, jednostavnog imena *Metallica* (1991.), Ćurko pronalazi razne životinje te analizira što one u pjesmi simboliziraju. Pojavljuju se lav, gušter, zmija, gavran, konj, s uobičajenim predrasudama koje ih prate. Maja Vejić (Hrvatska) izvodi pregled simbolike vuka u kulturi. Na primjeru albuma *House of God metal benda* King Diamond istražuje ljudsku fascinaciju vukom, ali osvrće se i na rane mitove i religijska shvaćanja. Toga dana plenarno izlaganje izvodi Boris Beck (Hrvatska). Osvrće se na utemeljitelja franjevačkoga reda, Franju Asiškoga. Beck ne ističe samo da se o njemu zna više negoli o bilo kojem drugom srednjovjekovnom svecu, nego i da je najpoznatija Franjina životna epizoda njegova propovijed o pticama, koje smatra savršenim iskazom Božje volje i idealom kojemu treba težiti. Posebno se dotiče »Pjesme o stvorovima« i anegdota koje je svetac imao kroz svoju komunikaciju s ne-ljudima. Nadalje, Sanja Čulina (Hrvatska) iznosi značajke ptica, one osnovnoga i ornitološkoga karaktera, uz to ističući ekološki značaj ptica kao indikatore stanja prirode. Perislava Bešić-Smlatić (Hrvatska) bavi se promjenom strategija u poučavanju i učenju koje bi razvijale

kritičko mišljenje te analitičko-sintetički pristup rješavanju problema, na temelju čega bi učenici donosili kvalitetne odluke. Prikazuje primjer u kojem je postavila učenicima pitanje: »Trebamo li zanemariti prava životinja da bismo zadovoljili svoje potrebe?« Kaže kako su učenici bili usuglašeni u tome kako ne-ljudi nisu potpuno jednaki ljudima, ali ih se i dalje treba štiti i držati se etičkih smjernica. Svakako treba senzibilizirati i javnost, što je opet moguće kroz djelovanje u obrazovnim ustanovama. Maja Pasarić (Hrvatska) prikazuje životinje i predmete od životinjskih ostataka iz grobnih cjelina. Ti osteološki ostaci i prikazi životinja česta su pojava iz mezolitika sjeverne Europe. U radu istražuje kako ostatke koje su nam ostavili mezolitski lovci - skupljači zaista možemo promatrati kao aktivne predmete materijalne kulture. Iduće izlaganje ciklusa pripalo je Ivanu Kramariću. Ističe pitanje zbog kojega je, kako on navodi, zaiskrilo između putopisca Alberta Fortisa i Sinjanina Ivana Lovrića: »Jedu li Cetinjani žabe?« Vrlo zaneseno pripovijeda kako je Fortis tvrdio da generalno svi Morlaci osjećaju gađenje prema žabama, međutim, Lovrić kontrira tome, tvrdeći da je mnogo pravih Morlaka bez ikakvoga problema već odavno počelo jesti žabe. Tom se anegdotom žabe postavljaju u religijski i kulturni kontekst Cetinjske krajine od ranoga vijeka do danas. Vjekoslava Batovanja (Hrvatska), studentica Filozofskoga fakulteta u Splitu, ulazi u analiziranje nama poznate bikijade koja se, kako kaže, smješta u kulturni krug seoskih olimpijskih igara. Nakon prvog dijela, u kojem se fokusira na pravila igre, organizaciju, marketing i oglašavanje, daje se zaključiti kako su posjetitelji povezani zajedničkom kulturom zabave, a na djelu je i nekakav način pokazivanja privrženosti habitusu, bez obzira na to što se identitet možda stavlja sa strane. Ističe kako bikijada nije tradicija već supkultura. Posebice je interesantno što u drugom dijelu izlaganja postavlja bikijadu u kontekst turbofolka. Zatvaranje ciklusa toga dana bilo je predstavljanjem knjige *Političke životinje i zveri: o Aristotelovom zasnivanju filozofije politike* Zorana Dimića. Govornici su bili autor, Dimić, i diskutant Luka Matić (Hrvatska). Knjiga nudi osvježavajući uvid u problematiku osvrćući se na osnovne stavove vezane uz tri osnovne teme: domestikacija u okviru zasnivanja ekonomije domaćinstva, tumačenje *politikon zoon* kao definicije čovjeka i tragajući za odgovorom koja je svrha i čemu filozofija politike treba služiti.

Idućega dana (21. listopada) izlaganja su održana mrežnim putem. Prva se na ekranu sa svojim izlaganjem pojavljuje Carol Freeman (Australija). Fokusira se na srebrnaste galebove i njihovu interakciju s ljudima u okolišu Hobarta na Tasmaniji. Označuje ih kao fragment većega prostora i sastavni dio ljudskoga i ne-ljudskoga života, koristeći se Van Doorenovom idejom »opjevanih mjesta«. Zatim Eda Begüm Erer (Turska) razmatra kakvo mjesto galeb zauzima u raznim pjesmama važnima za tursku književnost. Ukazuje na galeba kao na simbol Istanbula, kao simbol koji zrcali mnoga raspoloženja stanovnika toga grada: »kada kažeš Istanbul, pomislim na galeba«, stihovi su turskoga pjesnika B. R. Eyüboğlula – takvo što je Erer u svom

izlaganju uistinu i dočarala. Guiseppe Feola (Italija) osvrće se na dvanaestu knjigu *Odiseje* gdje Odisej priča o svojim posljednjim avanturama na moru. Feola govori o imaginiranju morske ptice kao simbola dvosmislene pozicije između neba, vode i zemlje. Obraća pozornost na to da bismo očekivali kako bi se u spjevu koji se bavi morem ptice trebale pojavljivati više od dva do tri puta. Ispada kako je ptica u *Odiseji* sasvim marginalna pojava. Julija Erhardt (Hrvatska) pitala se je li moral, kao i naše tjelesne i bihevioralne karakteristike, evoluirao. Kada je riječ o ne-ljudskim prijateljima, sva ponašanja uobičajamo pripisivati instinktu, rijetko ili nikada inteligenciji ili moralu. Kako bi definirala moral, analizira gledišta biologa i filozofa, držeći, pomalo iznenađujuće, da bi ga prije mogli definirati biolozi negoli filozofi. Na primjerima ponašanja majmuna ukazuje na to da ne-ljudi u izvjesnim situacijama jasno pokazuju znakove empatije. Predavanje koje su izradili Marin Beroš (Hrvatska) i Ivan Jakić (Hrvatska) na temu »Suprotnosti se privlače – ekstremna glazba i briga za zaštitu životinja«, obrađuje *heavy metal* glazbu kao vječni provokator o kojem rijetko razmišljamo u okvirima društvenoga angažmana, pogotovo onog ekološke tematike. Izlažu fotografije naslovnica izdanih albuma koji prikazuju životinje, ističu da su posljednje vrijeme brojni sastavi akumulirali zvuk *heavy metal* glazbe s politikom i vegetarijanstvom i potvrđuju tezu da *heavy metal* glazba potiče raspravu o društvenim zlima. Nakon ovih predavanja na engleskom jeziku, nastavilo se s predavanjima na hrvatskom i srpskom jeziku. U prvom dijelu idućega izlaganja Goran Đurđević (Kina) izlaže komparativnu mitologiju golubova i golubica, dok se u drugom dijelu istoga izlaganja Suzana Marjanić (Hrvatska) osvrće na splitsku arhitekturu, specifičnije na arhitekturu Dinka Kovačića, koji je u svojim zgradama (ili, kako ih on naziva, bićima) uvodio i ostavljao mjesta za ptice i njihova gnijezda. Jasminka Milošević (Crna Gora) iznosi iskustva iz prakse, predstavljajući višestruke reakcije učenika na sadržaj predmeta Etika, u čiji je program uključena i problematika prava životinja. Uvidjela je da su učenici prije deset godina pokazivali više podrške prema ideji moralnih prava životinja, dok danas, u doba razvijenijega ekološkoga pokreta, učenici pokazuju manjak senzibiliteta za tu temu. Kristina Dilica i Ivica Kelam (Hrvatska) mišljenja su da zaobilaženjem i nekvalitetnom obradom romana *Galeb Jonathan Livingston* osnovnoškolci propuštaju priliku za razvoj kritičkoga mišljenja i analizu poruka o slobodi i individualnosti. Spominju alegoriju kao važan alat u prenošenju snažne poruke i formiranju učeničkih stavova. Bernard Špoljarić (Hrvatska) fokusira se na članak »Koja je 'naj-metal' životinja?« u britanskom glazbenom časopisu *Kerrang!* iz 2019. godine. Zbog visoke zastupljenosti koze na omotima albuma, u naslovima pjesama, pa čak i u nazivima nekih glazbenih sastava, zaključeno je da je upravo koza ta životinja. Ona kroz čitavu povijest predstavlja mitologijski, metaforični i ritualni kulturni simbol. Kao što se i u prijašnjim izlaganjima širila slika o *heavy metal* glazbi kao društveno angažiranom i kritički nastrojenom žanru, tako se i izlaganje

Bojane Radovanović (Srbija) osvrće na najistaknutije glasnogovornike za životinje u žanru *heavy metal*, stavljajući akcent na (pod)žanrovske karakteristike analiziranih bendova. Sonja Žakula (Srbija) pita se i postavlja nama pitanje, koje je još 1980. godine postavio Berger: Zašto gledamo životinje? Smatra kako njegovi uvidi ne objašnjavaju u potpunosti našu potrebu za gledanjem životinja zato što ne uzimaju u obzir činjenicu da i one gledaju nas. Nadalje, razvija Bergerove ideje služeći se i terenskim istraživanjima zooloških vrtova u Srbiji i drugdje. Dan je zaključen poetskim kutkom čiji je program vodio filozof i pjesnik sa Sveučilišta u Zagrebu, Hrvoje Jurić. Poetsku tribinu prigodno se upriličilo naslovivši je najpoznatijom pjesmom Zdenka Runjića, »Galeb i ja« (odnosno »Seagull and I«, s obzirom na to da je održana na engleskom jeziku), u povodu 80. obljetnice skladateljeva rođenja. Gordon Meade (Ujedinjeno Kraljevstvo) čitao je iz svoga poetskoga opusa odabrane ulomke fokusirane na život i smrt ptica. Maritza Stanchich (Sjedinjene Američke Države) podijelila je s nama vizualnu poemu svoga putovanja na koje je krenula potaknuta smrću svoga djeda, podrijetlom iz Istre. Pjesma je prepuna zanimljivih i ispunjavajućih iskustava s ptičjim imaginarijem, a Stanchich je s publikom podijelila i svoju pjesmu »Seagull is Not a Bird«, inspiriranu upravo ovom manifestacijom.

Lara Botica